

KSENIYA RUSAK, ANNA BATORCZAK¹

Uniwersyteckie Centrum Badań nad Środowiskiem Przyrodniczym i Zrównoważonym Rozwojem,
e-mail: kseniya.zhuraukova@uw.edu.pl, a.batorczak@uw.edu.pl.

„GREEN OFFICE” JAKO FORMA ODDOLNEJ STUDENCKIEJ INICJATYWY WPROWADZANIA ZASAD ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU NA UNIWERSYTETACH

Celem artykułu było opracowanie wskazówek do założenia Green Office na uczelniach w Polsce na przykładzie Uniwersytetu Warszawskiego. Green Office to sieć uniwersyteckich inicjatyw studenckich, w celu motywowania społeczności uniwersyteckiej do działań na rzecz zrównoważonego rozwoju. Podstawą opracowania były wyniki badań przeprowadzonych według autorskiej metody oceny inicjatyw Green Office na uniwersytetach w Holandii i na Białorusi. Opracowanie może przyczynić się do założenia i efektywnego działania Green Office na uniwersytetach w Polsce.

Słowa kluczowe: edukacja, zrównoważony rozwój, Green Office, uniwersytet

I WSTĘP

Jutro ludzkości zależy od możliwości ciągłego samodoskonalenia i uczenia się każdego z nas. Można to osiągnąć jedynie dzięki edukacji wysokiej jakości, co wymaga zmiany jej systemów i tworzenia dla każdego człowieka warunków do edukacji przez całe życie [Astachova 2012]. Wprowadzanie zasad zrównoważonego rozwoju do światowego systemu edukacji jest jednym z najważniejszych wyzwań, podkreślanych we wszystkich 17 Celach Zrównoważonego Rozwoju Agendy 2030 [United Nations ... 2015]. Celem edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju jest kształtowanie obywatela i specjalisty, który będzie poczuwał się do odpowiedzialności za wdrażanie tej koncepcji poprzez planowanie i podejmowanie praktycznych działań. Uczelnie przygotowują specjalistów, którzy prowadzą, zarządzają, rozwijają, uczą, pracują i mają kluczowy wpływ na funkcjonowanie instytucji społecznych [Cortese 2003]. Tak więc szkolnictwo wyższe ma ogromny, zarówno bezpośredni, jak i pośredni wpływ na środowisko lokalne, regionalne i krajowe, a także na absolwentów i ich przyszłe decyzje [Wright 2010].

W odniesieniu do najważniejszych wyzwań związanych z wdrażaniem zrównoważonego rozwoju, uniwersytety są identyfikowane jako kluczowe ośrodki badań i innowacji. Są to instytucje predysponowane do wprowadzania zmian funkcjonowania modelu gospodarczego i społecznego, a także wpływu na zmiany zachowań pokoleniowych dla przyjęcia bardziej zrównoważonych postaw w życiu codziennym [Andersen 2008, Jackson 2011]. Eksperci podkreślają, że młodsze pokolenia muszą odegrać istotną rolę w osiągnięciu celów rozwoju zrównoważonego [Green 2013, Kocsis i in. 2013] poprzez zrozumienie i wdrożenie

całościowych i transdyscyplinarnych podejść, które dotyczą czterech poziomów zrównoważonego rozwoju i ich wzajemnych powiązań [Lozano 2010].

Uniwersytety odgrywają ważną rolę w przekazywaniu nowej wiedzy i jej rozpowszechnianiu poprzez odpowiednie metody i technologie komunikacyjne oraz zastosowanie tej wiedzy w nowych procesach lub usługach przemysłowych [Komisja Europejska 2003]. Szkolnictwo wyższe ponosi również wielką odpowiedzialność za formułowanie wiedzy etycznej i technicznej, niezbędnej do zapewnienia wysokiej jakości życia przyszłych pokoleń [Sharon i in. 2006]. Istnieje potrzeba, aby uniwersytety przejęły wiodącą rolę w kształtowaniu i upowszechnianiu praktyk służących osiągnięciu 17 Celów Zrównoważonego Rozwoju. Uniwersytety stają więc przed nowym wyzwaniem, by tworzyć zrównoważoną przyszłość.

Aby być wiarygodnym w roli przewodnika, uniwersytety muszą stosować odpowiednie i zrównoważone praktyki, odpowiadające na wyzwania rozwoju, zarządzania energią i zasobami ludzkimi. Jest to niemożliwe, gdy same stosują niezrównoważone praktyki [M'Gonigle i in. 2006]. Jednym ze sposobów efektywnego działania jest wspieranie inicjatywy studenckich, skierowanych na praktyczne wdrażanie zrównoważonego rozwoju na uniwersytecie i w jego otoczeniu. Przykładem takiej inicjatywy jest Model Green Office (GO) [Grah1 2018].

Obecnie, inicjatywa (w postaci ponad 40 GO), funkcjonuje w 7 krajach europejskich i jednym kraju afrykańskim. Celem Green Office jest motywowanie i wspieranie społeczności uniwersyteckiej w działaniach na rzecz zrównoważonego rozwoju (ZR), a także informowanie o tych działaniach i ich promocja. Członkowie GO inicjują wdrażanie problematyki i zasad rozwoju zrównoważonego do edukacyjnej, badawczej i administracyjnej działalności uniwersytetu. W ramach GO, studenci i pracownicy uniwersytetu razem podejmują decyzje i realizują projekty dla wspólnoty uniwersyteckiej [Grah1 2018].

Celem pracy było określenie uwarunkowań dla utworzenia Green Office na Uniwersytecie Warszawskim, na podstawie oceny i porównania skuteczności i efektywności dwóch odmiennych Modeli Green Office.

II. METODOLOGIA BADAŃ

Do oceny wybrano Green Office Maastricht w Holandii, który został założony jako pierwszy na świecie, oraz Green Office (BSPU) na Białorusi, gdzie system edukacji dotychczas nie jest wystarczająco swobodny ze względu na prawa studentów i wykładowców, a sama edukacja jest powiązana z prowadzoną polityką.

Na podstawie zasad działania i charakterystycznych cech Modelu Green Office określono wskaźniki (pokazane poniżej), które stanowiły podstawę dla oszacowania skuteczności i efektywności działania Modelu na wspomnianych uniwersytetach. Są to wskaźniki: Studenci; Pracownicy uniwersytetu; Wolontariusze; Zasoby; Mandat i integracja; oraz Projekty. Każdy z wymienionych wskaźników został rozdzielony na podwskaźniki, które charakteryzują wskaźniki główne, i z których każdy był oceniony oddzielnie. W celu oceny skuteczności i efektywności działania Modelu, wybrana została skala ocen 0-10, gdzie «0» jest znaczeniem minimalnym, a «10» - znaczeniem maksymalnym. Na podstawie zebranych punktów, każdemu Modelowi Green Office mogła być wystawiona ocena od 1 do 5, gdzie «1» jest to wynik niedostateczny, który oznacza, że Model działa w sposób niezadawalający, a «5» jest to wynik najwyższy, który oznacza, że Green Office działa wybitnie. Autorską metodę oceny skuteczności i efektywności działalności Modelu Green Office pokazano niżej.

Wskaźniki	Jednostka	Punkt odniesienia
1 Studenci	0-60 pkt	
1a Liczba uczestniczących pracujących studentów	Osoba	$\geq 5 = 10$;
1b Liczb agodzin pracy przez na 1 studenta	Godzina	$\geq 9 = 10$
1c Liczba godzin pracy przez cały zespół	Godzina	$\geq 45 = 10$
1d Wysokość wynagrodzenia studenta	Euro	$\geq 425 = 10$
1e Ile wynosi średni okres udziału osoby w Green Office?	Miesiąc	$\geq 12 = 10$
1f Czy są prowadzone szkolenia?	TAK/NIE	TAK=10; NIE=0
2 Pracownicy uniwersytetu	0-20 pkt	-
2a Liczba uczestniczących pracowników uniwersytetu	Osoba	$\geq 2 = 10$
2b Czy jest Koordynator ds. Środowiska /Zrównoważonego rozwoju?	TAK/NIE	TAK=10; NIE=0
3 Wolontariusz	0-40 pkt	-
3a Czy w badanym Green Office jest wolontariusz?	TAK/NIE	TAK=10; NIE=0
3b Liczba wolontariuszy	Osoba	$\geq 20 = 10$
3c Liczba godzin pracy wolontariuszy	Godzina	$\geq 5 = 10$
3d Liczba godzin pracy zespołowej wolontariuszy	Godzina	$\geq 100 = 10$
4 Zasoby	0-40 pkt	-
4a Jaki jest budżet roczny?	Euro	$\geq 60.000 = 10$
4b Jaka część budżetu jest przeznaczona na wynagrodzenia i utrzymanie?	1	$1/2 = 10$
4c Jaka część budżetu jest przeznaczona na realizację projektów?	1	$1/2 = 10$
4d Czy Green Office posiada własną przestrzeń biurową?	TAK/NIE	TAK=10; NIE=0
5 Mandat i integracja	0-30 pkt	-
5a Czy badany Green Office posiada oficjalny mandat na uczelni?	TAK/NIE	TAK=10; NIE=0
5b Czy przedstawiciele GO uczestniczą w spotkaniach komisji na uczelni?	TAK/NIE	TAK=10; NIE=0
5c Czy Green Office posiada prawo głosu na uniwersytecie?	TAK/NIE	TAK=10; NIE=0
6 Projekty	0-50 pkt	-
6a Ile projektów zrealizowano przez Green Office w ostatnim roku?	Szt	$\geq 10 = 10$
6b Ile projektów jest realizowanych przez GO średnio rocznie?	Szt	$\geq 7 = 10$
6c Czy istnieje wzrost liczby realizowanych rocznie projektów?	TAK/NIE	TAK=10; NIE=0
6d Procent projektów GO we współpracy z interesariuszami zewnętrznymi?	%	0%=0, 100%=10
6e Czy projekty miały na celu rozpowszechnienie ZR?	TAK/NIE	TAK=10; NIE=0

III. WYNIKI BADAŃ I DYSKUSJA

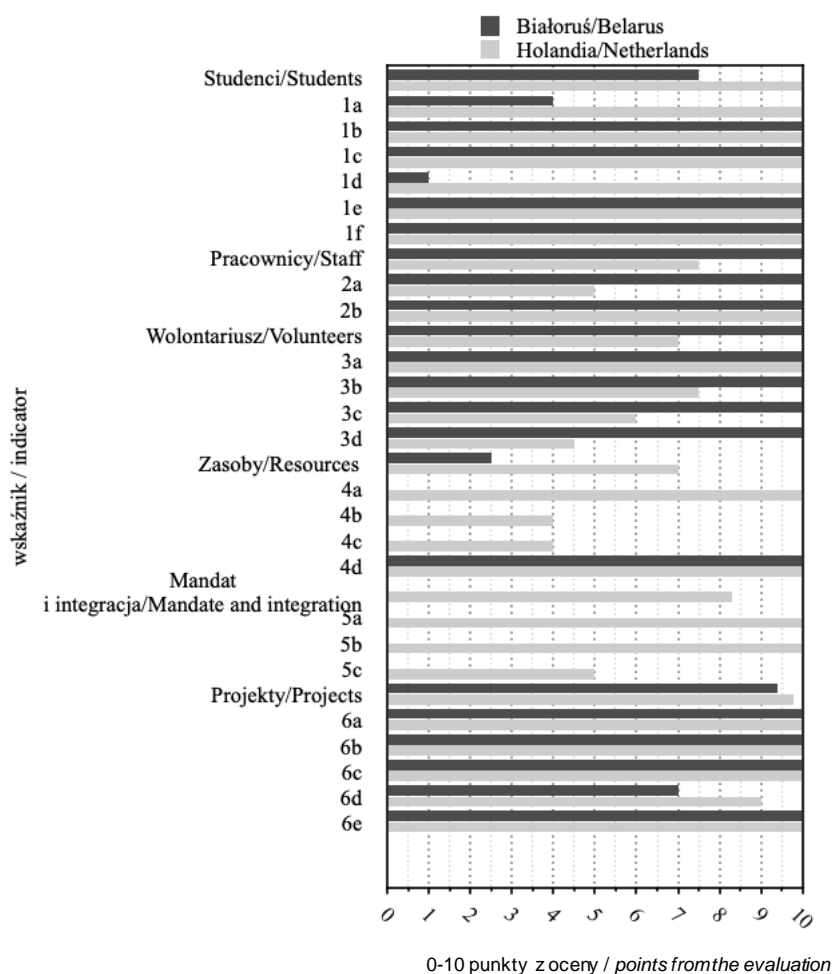
Green Office BSPU na Białorusi oraz w UMGO w Holandii funkcjonują w różnych środowiskach zewnętrznych. Są to kwestie uwarunkowań politycznych, swobody akademickiej, praw i swobody człowieka, poziomu rozwoju gospodarczego krajów, a także specyfiki uczelni, na których GO istnieją. Białoruski GO działa na uczelni pedagogicznej, kształcąc przyszłych nauczycieli w zagadnieniach zrównoważonego rozwoju. Wspiera to dążenie do osiągnięcia celów ZR, a także edukację w tym kierunku, kształcąc pokolenie osób, które mogą dzielić się wiedzą o ZR od samego początku edukacji uczniów na Białorusi. UMGO natomiast, funkcjonuje na uniwersytecie o szerokim zakresie oferty edukacyjnej. Łączenie studentów z różnych wydziałów, o różnych typach myślenia, należących do różnych narodowości, wspiera interdyscyplinarny rozwój i uczy szacunku i poważania innych kultur.

Holandia znajduje się na 10-tym miejscu w rankingu państw świata według wskaźnika rozwoju społecznego, natomiast Białoruś na 53-cim (2017 r.) [UNPD 2018]. Produkt krajowy brutto nominalny per capita w 2017 roku w Holandii wynosił 48754 USD, a na Białorusi 5750 USD [United Nation Statistics Division 2017]. Oprócz tego, Holandia należy do Unii Europejskiej, i jest krajem gdzie są przestrzegane zasady demokracji, respektowane prawa człowieka, a także uznaje się prawo osób wrażliwych, takich jak osoby starsze, dzieci, migranci, niepełnosprawni, homoseksualiści, osoby z zaburzeniami tożsamości płciowej. Według The Economist Intelligence Unit, Białoruś należy do państw o reżimie autorytarnym [The Economist 2014]. W kraju dotychczas stosowana jest kara śmierci, ostatnie wolne i uznane przez światowe społeczeństwo wybory prezydenckie odbyły się w 1994 roku, a osoby wrażliwe narażone są na dyskryminację. Wszystkie te czynniki powodują znaczne różnice w funkcjonowaniu systemu edukacji w szkolnictwie wyższym, przekłada się to na funkcjonowanie inicjatywy Green Office.

Green Office na Uniwersytecie w Maastricht to pierwszy GO na świecie i funkcjonuje już ponad 10 lat. Jest to najważniejsza organizacja studencka na UM, zajmująca się podejmowaniem działań na rzecz ZR. Dzięki otrzymaniu nagrody Japan-UNESCO w dziedzinie Edukacji na rzecz Zrównoważonego Rozwoju dla inicjatywy edukacyjnej w roku 2015, całemu ruchowi Green Office udało się przyciągnąć uwagę krajową i międzynarodową. GO BSPU pojawił się stosunkowo niedawno, pod koniec 2017 roku, w związku z tym ma znacznie mniejsze doświadczenie oraz zakres oddziaływania inicjatywy. Mimo tego, jest to innowacyjna i jedyna inicjatywa studencka na rzecz zrównoważonego rozwoju na Białoruskim Państwowym Uniwersytecie Pedagogicznym.

Polska jest krajem, stanowiącym swego rodzaju medianę pomiędzy Holandią a Białorusią. Znajduje się na 33 miejscu w rankingu krajów według wskaźnika rozwoju społecznego (Holandia - 10, Białoruś - 53) [UNPD 2018], produkt krajowy brutto nominalnego per capita wynosi 13786 USD (Holandia - 48754, Białoruś - 5750) [United Nation Statistics ... 2017], na rok 2017. Według The Economist, wskaźnik demokracji dla Polski wynosi 6,67 z maksymalnych 10, co oznacza że w kraju występuje demokracja wadliwa (Holandia - 8,89, pełna demokracja, Białoruś - 3,13, reżym autorytarny) [The Economist 2014]. Ze względu na wyżej wymienione wskaźniki, Polska łączy zarówno cechy Holandii (Unii Europejskiej) jak i Białorusi (kraj postradziecki). Podobnie jak w innych krajach, polskie uniwersytety potrzebują inicjatyw dla wdrażania ZR.

Porównanie wyników dla poszczególnych wskaźników i podwskaźników Green Office BSPU i Green Office Maastricht pokazano poniżej, na rysunku 1.

Rys. 1. Porównanie wyników dla poszczególnych wskaźników i podwskaźników Green Office BSPU i Green Office Maastricht

Fig. 1. Results' comparison for individual indicators and sub-indicators of Green Office BSPU and Green Office Maastricht

Wskaźnik 1: Studenci. Przeprowadzona analiza GO BSPU oraz UMGO pozwala oszacować, że optymalna liczba zatrudnionych w Green Office s studentów-koordynatorów powinna wynosić 6 osób. Zalecana jest struktura profilowa, przy której każdy koordynator odpowiada za poszczególne zadania: Profil Zarządzania i Strategii (2 studenci), Profil Funkcjonowania (1), Profil Edukacji i Badań (2), Profil Społeczności (1). Korzystnym dla skutecznego i efektywnego funkcjonowania GO jest dobranie studentów do poszczególnych profili uwzględniając kierunki ich studiów. Pierwszy nabór koordynatorów powinien dotyczyć studentów 2-3 roku studiów, aby okres ich udziału był nie mniejszy niż 12 miesięcy. Każdemu

z zatrudnionych studentów zalecono 10 godzin pracy w dowolnych dniach tygodnia, całkowita ilość godzin pracy zespołu w takim przypadku będzie wynosiła 60 godzin. Ze względu na charakter inicjatywy, która stanowi dodatkowe zajęcie, zatrudnionym studentom przysługuje prawo do uzyskania pensji. Pierwsi zatrudnieni studenci, od razu po uzyskaniu zgody na powołanie Green Office na Uniwersytecie, powinni odbyć pięciodniowe szkolenie online, które zostaje przeprowadzone 2 razy w roku poprzez Uniwersytet Leuphana i rootAbility [Take the online ...]. Szkolenie jest poświęcone podstawowym zagadnieniom, zasadom i zaleceniom dotyczącym funkcjonowania Green Office.

Wskaźnik 2: Pracownicy uniwersytetu. Zaleca się, aby pracownikami koordynującymi funkcjonowanie Green Office byli przedstawiciele Zespołu Rektorskiego ds. ekologii oraz kryzysu klimatycznego, przynajmniej 1 osoba. Drugą osobą może być dowolny zainteresowany rozwojem zrównoważonym nauczyciel akademicki.

Wskaźnik 3: Wolontariusze. Rekomenduje się, aby ilość zaangażowanych wolontariuszy była jak największa, ale powinno być przynajmniej 20 osób. Ilość godzin pracy zespołu będzie wynosiła wówczas 100 godzin. W celu zwiększenia zainteresowania działalnością wolontariacką na rzecz Green Office, dobrą opcją będzie uzgodnienie z władzami uniwersytetu, aby udział w wolontariacie był brany pod uwagę jako dodatkowe punkty przy przyznaniu stypendium dla najlepszych studentów oraz np. jako sposób obniżenia opłat za przeżycie książek w bibliotekach lub warunkowe zaliczenie przedmiotów.

Wskaźnik 4: Zasoby. Roczny budżet, niezbędny dla funkcjonowania GOUW, wynosi 30.000 euro. Z tego 48% zostanie przeznaczony na wynagrodzenie zatrudnionych studentów i utrzymanie biura, a 52% na realizację projektów. Green Office wymaga również własnego pomieszczenia biurowego, o powierzchni wystarczającej dla 6 osób.

Wskaźnik 5: Mandat i integracja. Przyszłe Green Office np. Uniwersytetu Warszawskiego, musi posiadać oficjalny mandat oraz status jednostki na uczelni. Dzięki temu przedstawiciele GO będą mogli brać udział w spotkaniach i posiedzeniach oficjalnych komisji oraz będą mieli prawo głosu, także jako przedstawiciele Samorządu Studentów.

Wskaźnik 6: Projekty. Roczna liczba projektów, realizowanych przez Green Office Uniwersytetu Warszawskiego, powinna wynosić co najmniej 10, z tendencją wzrostową. Każdy projekt, realizowany przez GOUW musi mieć na celu rozpowszechnianie koncepcji zrównoważonego rozwoju, oraz dążenie do statusu zrównoważonego uniwersytetu, korzystając ze współpracy z interesariuszami zewnętrznymi i wewnętrznymi.

Ogólny algorytm założenia Modelu Green Office dla polskich uniwersytetów można rozdzielić na 3 etapy. Pierwszy - to etap przygotowawczy, podczas którego zalecane jest powołanie Komisji ds. spraw zrównoważonego rozwoju, a potem zaangażowanie studentów w stworzenie inicjatywnej grupy GO. Wraz z pojawieniem się zainteresowanych studentów następuje etap drugi - założenie GO. Wśród uczestników Komisji wybierani zostają pracownicy-koordynatorzy GO. Wraz z innymi studentami określają misję, strategię, główne cele i plan działań, oraz tworzą wizerunek GO. Następnie należy złożyć wniosek do Władz uczelni o powołanie inicjatywy oraz poinformować rootAbility o zamiarze stworzenia GO. Można wtedy liczyć na udzielenie merytorycznej pomocy studentom i koordynatorom. Po uzyskaniu decyzji Władz uniwersytetu, kolejnym krokiem będzie złożenie prośby o udzielenie jednostce pomieszczenia, budżetu oraz mandatu. Po ustaleniu tych szczegółów, studenci muszą odbyć szkolenie online przeprowadzone przez Uniwersytet Leuphana. Trzeci etap - to rozpoczęcie działalności GO. Studenci decydują o poszczególnych obowiązkach i rolach, które będą pełnić, tworzą wizerunek GO online, angażują wolontariuszy i zaczynają pracować nad realizacją projektów.

IV. PRZYKŁADY STUDENCKICH PROJEKTÓW W RAMACH GREEN OFFICE W HOLANDII I NA BIAŁORUSI

GO BSPU, mimo bardzo niskiego budżetu, za około 5 lat swojego funkcjonowania, zrealizował około 20 własnych projektów i brał udział w ponad 30 przedsięwzięciach. Do najbardziej ciekawych projektów można zaliczyć np. organizację „Festiwalu zielonych inicjatyw”, czy „Green Fest!”, podczas którego przedstawiciele organizacji prośrodowiskowych, instytucji edukacyjnych, organizacji publicznych, stowarzyszeń ekologicznych, oraz projektów komercyjnych i niekomercyjnych, podzielili się doświadczeniami swojej pracy. Przeprowadzono także charytatywną akcję „Książki dzieciom”, która miała na celu zbiór książek dla Stowarzyszenia Dużych Rodzin Okręgu Moskiewskiego w Mińsku, oraz akcję „Wymiana rzeczami” - promującą zrównoważoną konsumpcję.

Maastricht Green Office działał wraz z władzami uczelni, na rzecz współtworzenia wizji zrównoważonego rozwoju, jej mapy drogowej oraz polityki. Opracowana została polityka przetwarzania e-odpadów, dzięki czemu na uczelni, o 190% wzrósł wskaźnik recyklingu odpadów elektronicznych. GO w Maastricht lobbował też za zmianami w podaży żywności, co doprowadziło do wzrostu udziału żywności ekologicznej w punktach cateringowych uczelni (z 5% do 17%). Działano też dla funkcjonowania zielonej energetyki, w wyniku czego na trzech budynkach uczelni zainstalowano panele słoneczne.

V. PODSUMOWANIE

Praktyczne wskazówki podane wyżej, mogą pomóc w założeniu skutecznie i efektywnie działającego Green Office na polskich uniwersytetach. Działania, które ta inicjatywa może realizować dzięki wsparciu władz uczelni, współpracy z przedsiębiorcami, czy nawiązywaniu kontaktów z siecią międzynarodowej inicjatywy, będą służyły przejściu uniwersytetu do funkcjonowania zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju. Zaangażowana w funkcjonowanie Green Office społeczność studencka i uniwersytecka, zarówno bezpośrednio (koordynatorzy, wolontariusze, pracownicy uniwersyteccy), jak pośrednio (uczestniczący w akcjach zorganizowanych przez GOUW studenci, społeczność lokalna, przedsiębiorcy), będzie zmieniała własną mentalność, podejście i poglądy na życie. W wyniku tego zmieni się uniwersytet, zmieni się społeczność uniwersytecka i pozauczelniana. Od takiej, jak mogłoby się wydawać nieznacznej w skali globalnej zmiany, może zmienić się świat. Zmienić się w kierunku nowej, zrównoważonej przyszłości.

BIBLIOGRAFIA

1. Andersen M.M., Charter M., Emmert S., Geerken T., Lahlou, S., Sto E., Tischner U., Tukker A., Vezzoli C. 2008. Fostering change to sustainable consumption and production: An evidence based view. *Journal of Cleaner Production*. 16. 1218-1225.
2. Astachova V. [red.] 2012. Monografia. *Innowacjonnyj poisk prodolżajetsia (Iz mirovogo opyta stanovlienia nieprerywnogo obrazowanija)*. Wydawnictwo Narodowej Akademii Ukrainkiej. Charków. 3-14.
3. Cortese A.D. 2003. The critical role of higher education in creating a sustainable future. *Planning for Higher Education*. 15-22.
4. European Commission. 2003. *Investing in research: an action plan for Europe*.
5. Grahl A. 2018. *Green Office Model: How universities can find the way to sustainability*. *Book of Abstracts II International Symposium*. Minsk. 211-212.

6. Green T.L. 2013. Teaching (un)sustainability? University sustainability commitments and student experiences of introductory economics. *Ecological Economics*. 94. 135-142.
7. Jackson T. 2011. *Prosperity without Growth: Economics for a Finite Planet*. Routledge: New York, NY, USA. 132-146.
8. Kocsis T., Szerényi Z.M., Széchy A., Zsóka Á. 2013. Greening due to environmental education? Environmental knowledge, attitudes, consumer behaviour and everyday pro-environmental activities of Hungarian high school and university students. *Journal of Sustainability in Higher Education*. 48. 126-138.
9. Lozano R. 2010. Diffusion of sustainable development in universities' curricula: An empirical example from Cardiff University. *Journal of Sustainability in Higher Education*. 18. 637-644.
10. M'Gonigle M., Starke J. 2006. *Planet U, sustaining the world, reinventing the university*. New Society Publishers Canada. 112-116.
11. Sharon T., Wright A. 2006. Giving "teeth" to an environmental policy: a Delphy study at Dalhousie. *Journal of Sustainability in Higher Education*. 14. 9-11.
12. Take the online course to start your Green Office [dokument elektroniczny: <https://www.greenofficemovement.org>. data wejścia 01.08.2019].
13. The Economist Intelligence Unit. 2014. Democracy Index.
14. United Nations General Assembly. 2015. [dokument elektroniczny: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E. data wejścia 30.11.2019].
15. United Nations Statistics Division. 2017. National Accounts Main Aggregates Database. [dokument elektroniczny: <https://unstats.un.org/unsd/snaama/>. data wejścia 30.11.2019].
16. UNPD. 2018. Indeksy i indykatory czelowieczeskogo razwitija. *Obnowlionnyje statisticzeskie dannyje*. 22-67.
17. Wright T. 2010. University presidents' conceptualizations of sustainability in higher education. *International Journal of Sustainability in Higher Education*. 11(1). 61-73.

THE GREEN OFFICE MODEL AS A FORM OF A GRASSROOTS INITIATIVE TO INTRODUCE SUSTAINABLE DEVELOPMENT PRINCIPLES AT UNIVERSITIES

Summary

The aim of this study was to develop recommendations and guidelines for establishing the Green Office Model at universities in Poland, based on the example of the University of Warsaw. The Green Office is a network of university student initiatives aimed at motivating the university community to act for sustainable development. The basis for the development of recommendations and guidelines were the results of research carried out according to the original method of assessing the effectiveness and efficiency of Green Office initiatives at universities in the Netherlands and Belarus, as well as the comparison of the results of these assessments. The developed recommendations and guidelines may contribute to the effective establishment of the Green Office Model at the Polish Universities.

Key words: education, sustainable development, Green Office Model, university